Halmai Gábor

AZ ALKOTMÁNY MINT NORMA A BÍRÓI JOGALKALMAZÁSBAN

A Bajai Városi Bíróság első fokú ítélete a tizenhárom éves dávodi kislány terhességmegszakítási ügyében a rendszerváltás óta eltelt időszak talán legellentmondásosabb bírói verdiktje, amely magában rejti az alapjogi bíráskodás számos elméleti és gyakorlati problémáját. Sajnálatos módon az a körülmény, hogy a per kezdeményezői – keresetindítási jogukkal visszaélve – a hatályos magzatvédelmi törvény rendelkezéseinek megkerülésére kívánták felhasználni egy gyermekanya szorult helyzetét, és az, hogy a bíróság a jog törvény- és alkotmánysértő értelmezésével közreműködött ebben, elhomályosította annak a ténynek a jelentőségét, hogy egy bíró alkalmazandó jogi normának tekintette az alaptörvény rendelkezéseit. Magam ez utóbbit az alapjogi bíráskodás honi jövője szempontjából eléggé nem hangsúlyozható jelentőségű eseménynek tartom egy olyan jogrendszerben, ahol az alkotmány az elmúlt fél évszázadban pusztán politikai dokumentum volt, nem pedig a jogforrási hierarchia csúcsán álló jogszabály, amelyre éppúgy lehetne bírói ítéleteket alapozni, mint minden egyéb normára. Azzal a kérdéssel, hogy az ítélet mennyiben befolyásolhatja a jogalkalmazási gyakorlatot, akkor is érdemes foglalkozni, ha ezek az esetleges módosulások a bíró „szándékán túli eredmények" lesznek. Mielőtt azonban erre, a számomra valóban fontos lehetséges következményre rátérek, illik röviden igazolnom az ítélettel kapcsolatos elítélő véleményemet.

MEGÍTÉLÉSEM SZERINT A PTK. EGYEDÜL HELYES ÉRTELMEZÉSE ALAPJÁN A BÍRÓSÁGNAK A MAGZAT PERKÉPESSÉGÉNEK HIÁNYÁBAN IDÉZÉS KIBOCSÁTÁSA NÉLKÜL EL KELLETT VOLNA UTASÍTANIA A KERESETET, HISZEN A MAGZATNAK NEM LEHET PERKÉPESSÉGE, HA EGY TÖRVÉNYESEN ENGEDÉLYEZETT TERHESSÉGMEGSZAKÍTÁSI KÉRELEM NYOMÁN NEM JÖN VILÁGRA.

EGY HIBÁS ÍTÉLET

Mint említettem, véleményem szerint a városi bíróság döntése mind formailag, mind pedig tartalmi szempontból a törvények és az alkotmány téves értelmezésén alapszik. Formailag azért, mert ha a bíróság vizsgálta volna a magzat érdekeinek védelmére kirendelt gondnok intézményének funkcióját, meg kellett volna állapítania, hogy az csak az élve születés esetére szolgálja az anya és a magzat érdekellentétének jogi kezelését, tehát nem alkalmazható a törvényben szabályozott terhességmegszakítási esetekben az abortuszkérelem érvénytelenítésére. Ez már önmagában a Polgári törvénykönyv 10. §-ának nyelvtani-logikai értelmezéséből is nyilvánvalóan következik. Ez a passzus ugyanis arra az esetre engedi meg a gyermek részére megszületése előtt gondnok kirendelését, ha ez a jogainak megóvása érdekében szükséges, különösen, ha a gyermek és törvényes képviselője között érdekellentét van. Márpedig jogok csak az élve születés feltételével illetik meg a gyermeket, hiszen a Ptk. 9. §-a értelmében a jogképesség is ehhez a feltételhez kötött. A megszületés előtti gondnokrendelés tehát csak az élve születést követően releváns érdekellentétekre vonatkozhat, és nem magára a megszületésre. Az utóbbi célra történő gondnokkirendelés tehát joggal való visszaélést valósít meg, ami azt sem zárja ki, hogy akár száz forint letétbe helyezésével az anyát akkor is kötelezzék a szülésre, ha az az életét veszélyeztetné, mert hisz a születés előtti időszakra is kiterjesztett érdekellentét akár e csekély összeg és az anyai élet között is fennállhat. Tehát a bírónak, ha következetes, ebben az esetben is be kellene fogadnia a keresetet. Vagyis megítélésem szerint a Ptk. egyedül helyes értelmezése alapján a bíróságnak a magzat perképességének hiányában idézés kibocsátása nélkül el kellett volna utasítania a keresetet, hiszen a magzatnak nem lehet perképessége, ha egy törvényesen engedélyezett terhességmegszakítási kérelem nyomán nem jön világra.

A dolog érdemében hozott döntés pedig, amely hatálytalanította a terhesség megszakítására előterjesztett kérelmet, ezt csak úgy tehette meg, hogy a bíróság a hatályos jogrendszerrel szembekerülve jogalannyá nyilvánította a magzatot, és az alkotmánynak az élethez való jogra vonatkozó rendelkezését kiterjesztette a magzat élethez való jogára. Rögtön az elején szeretném leszögezni, hogy – sokakkal ellentétben – nekem nem a bírói alkotmányértelmezés tényével, és még csak nem is azzal van problémám,

hogy az ellentétes az Alkotmánybíróság interpretációjával, hanem azzal, hogy az értelmezés téves. Mint később részletesebben igyekszem kifejteni, véleményem szerint a bírónak igenis joga van értelmezni az alaptörvényt, és ennek során kívánatos lenne, ha eltérő eredményre is juthatna, mint az alkotmánybírák, bár ezt a ma hatályos jog nem teszi lehetővé. Felfogásom szerint az Alkotmánybíróság alkotmányértelmezése számára csak abban az esetben szükséges a bírót is kötelező jelleget biztosítani, ha az az absztrakt alkotmányértelmezés hatáskörének gyakorlása során született. Ha az alkotmányőrök jogszabály utólagos alkotmányossági vizsgálata keretében döntenek egy jogszabály sorsáról, a verdikt természetesen szintén mindenkit kötelez, ugyanakkor a határozat során óhatatlanul elvégzett alkotmányértelmezésnek nem lenne szükséges a bírót kötelező erőt adni.

Amikor az Alkotmánybíróság a 64/1991. (XII. 17.) AB határozatban mindenkire kötelező hatállyal alkotmányellenessé nyilvánította az addigi terhességmegszakítási jogszabályokat, egyben állást foglalt arról is, hogy „a magzat jogalanyiságának kérdése a hatályos alkotmány értelmezésével nem dönthető el", tehát az nem is lehet az Alkotmánybíróság feladata, „legcélszerűbb lenne, ha az alkotmányban rögzítenék". Azt gondolom, hogy az alkotmánybíráknak ez az álláspontja helyes. A bajai bíróság alkotmányértelmezése ezzel szemben véleményem szerint téves, mert az alkotmány szövegéből és a mögötte meghúzódó elvekből sem lehet arra a következtetésre jutni, hogy a magzat jogalany lenne, és éppúgy megilletné az élethez való jog, mint a megszületett embert. Mint ahogy téves az, a bajai bírósági döntés indokolásával tartalmilag megegyező érvrendszer is, amit Lábady Tamás alkotmánybíró alkalmazott az 1991-es határozathoz fűzött párhuzamos – valójában ebben a tekintetben külön – véleményében, amellyel egyébként egyedül maradt a testületben. Eszerint az akkor vizsgált jogszabályok tartalmilag is alkotmányellenesek voltak, mert a normatív ember-fogalom nem különbözhet a biológiaitól, ezért az alkotmány általa helyesnek tartott értelmezésének megfelelően az emberi minőség a fogantatás pillanatától kezdve fennáll.

Mint köztudott, az alkotmánybírósági döntés óta eltelt időben az alkotmányozó nem rendelkezett a magzat jogalanyiságáról, és az alkotmány 54. §-ának (1) bekezdése továbbra is minden embernek az élethez való „veleszületett" jogát deklarálja. De a magzat jogalannyá, vagyis jogilag emberré nyilvánítása nem történt meg az 1992-ben elfogadott magzatvédelmi törvényben sem. Ha egy bíróság – miként a bajai – ilyen kifejezett alkotmányi vagy legalábbis törvényi rendelkezés hiányában arra alapozza a terhesség megszakítása iránt előterjesztett kérelem hatálytalanítását, hogy ez a jognyilatkozat sérti a magzat emberi élethez való jogát, akkor szükségképpen szembekerült a hatályos alkotmányos és jogrendszerrel.

Összefoglalva: a bajai ítélet azért hibás, mert a bíróság tévesen értelmezte az alkotmányt. Eme téves értelmezés alapján azután kimondva-kimondatlanul mint alkotmányellenest félretette a magzati élet védelméről szóló törvényt, és hatálytalanította a törvényes abortuszengedélyt. Tehát, ha az eset összes tanulságait a jövendő jogalkalmazási gyakorlat szempontjából is számba kívánjuk venni, az ítélet formai és tartalmi értékelése után a következő kérdéseket érdemes megvizsgálni. Állíthatjuk-e, hogy a bírók is rendelkeznek az alkotmány értelmezésére szóló felhatalmazással. A második pedig, hogy ha az elsőt igenlően válaszoltuk meg, akkor ebből következik-e, hogy az értelmezés eredményeként a bíró felülvizsgálhatja az általa alkalmazandó jogszabály alkotmányosságát, és ha alkotmánysértőnek ítéli, félreteheti.

A BÍRÓI ALKOTMÁNYÉRTELMEZÉS LEHETŐSÉGEI

Érdekes módon a dávodi kislány – pontosabban annak törvényes képviselője: az édesanyja – nevében eljáró ügyvéd a bajai bíróság első fokú ítéletével szemben a megyei bírósághoz benyújtott fellebbezését egyebek között arra alapozta, hogy az alkotmány értelmezésére a rendes bíróság nem, kizárólag az Alkotmánybíróság jogosult, illetve az alkotmánybírósági értelmezés kötelező a rendes bíróságra. Az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény 1. §-ának g) pontja, illetve 51. §-a értelmében az Alkotmánybíróság valóban jogosult az alkotmány egyes rendelkezéseinek értelmezésére, és értelmező határozatát a Magyar Közlönyben közzéteszi. Ez az a hatásköre az Alkotmánybíróságnak, amikor konkrét esettől elvonatkoztatva, absztrakt módon értelmezi az alaptörvénynek az indítványozó által meghatározott passzusát, és a határozatának rendelkező részében közölt álláspontja lényegében az alkotmány részévé válik. Csakhogy az alkotmányőrök minden egyéb hatáskörük gyakorlása során is értelmezik az alkotmányt, hiszen e nélkül

A BAJAI ÍTÉLET AZÉRT HIBÁS, MERT A BÍRÓSÁG TÉVESEN ÉRTELMEZTE AZ ALKOTMÁNYT. EME TÉVES ÉRTELMEZÉS ALAPJÁN AZUTÁN KIMONDVA-KIMONDATLANUL MINT ALKOTMÁNYELLENEST FÉLRETETTE A MAGZATI ÉLET VÉDELMÉRŐL SZÓLÓ TÖRVÉNYT, ÉS HATÁLYTALANÍTOTTA A TÖRVÉNYES ABORTUSZENGEDÉLYT.

aligha ítélhető meg a kifogásolt jogszabályok alkotmányossága. Véleményem szerint az lenne kívánatos, ha ezen értelmezéseknek már csak az érdemi döntésben testet öltő elemei – tehát például egy alkotmánysértőnek minősített jogszabály megsemmisítése vagy mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenesség megállapítása – lennének mindenkire, így a bíróságokra is kötelezőek.

Ugyanakkor el kell ismernem, hogy az Alkotmánybíróságról szóló törvény 27. §-ának (2) bekezdése alapján, mely szerint az Alkotmánybíróság határozata mindenkire nézve kötelező, lehetséges olyan következtetésre jutni, hogy valamennyi alkotmánybírósági határozat teljes szövege – tehát az indokolásban szereplő minden alkotmányértelmező megállapítás – kötelezi a bírókat. Célszerű lenne ezt a kérdést a törvény szövegének olyan tartalmú pontosításával tisztázni, amely a rendelkező részre korlátozza az alkotmánybírósági határozatok kötelező erejét.

TÉVES AZ ÜGYVÉD ÉRVELÉSE, AMENYNYIBEN AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG ALKOTMÁNYÉRTELMEZÉSI HATÁSKÖRÉT MONOPÓLIUMKÉNT ÉRTELMEZI.

Téves az ügyvéd érvelése, amennyiben az Alkotmánybíróság alkotmányértelmezési hatáskörét monopóliumként értelmezi. Aligha kétséges, hogy minden alkotmányos szerv – így persze a bíróság is – alkotmányos hatásköreinek gyakorlása során értelmezi az alaptörvényt. És az ilyen alkotmányértelmezés nyomán született állami döntések kötelező erővel bírnak. Az Alkotmánybíróság egyetlen privilégiuma, hogy konkrét ügytől függetlenül is mindenkire nézve kötelezően értelmezzen. De miként sem az Országgyűlés, sem a köztársasági elnök, sem az ombudsmanok, sem a kormány, sem az ügyészség, sem az önkormányzatok, akként a bíróságok sincsenek elzárva az alkotmány értelmezésétől. Nem is lenne ellátható e nélkül a jog alkalmazása, amelynek elengedhetetlen eleme a jogi normák értelmezése. Márpedig éppen az alkotmány 77. § (2) bekezdése szól az alaptörvény jogi norma jellegéről, midőn így rendelkezik: „Az alkotmány és az alkotmányos jogszabályok a társadalom valamennyi szervezetére, minden állami szervre és állampolgárra egyaránt kötelezőek." De különösen elképzelhetetlen lenne az alkotmány bíróságok általi értelmezése nélkül az alaptörvény 70/K. §-ában megfogalmazott előírásnak a megvalósítása, melynek értelmében „az alapvető jogok megsértése miatt keletkezett igények, továbbá a kötelességek teljesítésével kapcsolatban hozott állami döntések elleni kifogások bíróság előtt érvényesíthetők". Ez akkor is így van, ha a bíróságok mai gyakorlata szerint az alapvető jogok megsértése miatt közvetlenül az alkotmány 70/K. §-a alapján nem lehet pert indítani.[1]

Más kérdés, hogy a bíróságok valóban meglehetősen ritkán élnek a semmilyen jogszabály által nem tiltott alkotmányértelmezés lehetőségével. Ebben nyilván szerepet játszik az a tény, hogy a szocialista korszakban az alkotmány kétségkívül sokkal inkább volt tekinthető politikai dokumentumnak, mint alkalmazandó és így értelmezendő jogi normának. Ezek a reflexek a mai napig hatnak. 1996-ban a Legfelsőbb Bíróság sem merte felvállalni, hogy a Szivárvány Társulás a Melegek Jogaiért elnevezésű érdekképviseleti szervezet bírósági nyilvántartásba vételének elbírálása során maga értelmezze az alkotmány 67. illetve 63. §-át, ehelyett az Alkotmánybíróságtól kérte ugyanezt.[2]

Ugyanakkor az utóbbi években született jó néhány olyan ítélet is, ahol a bírák az alkalmazandó jogszabályokat az alkotmány rendelkezéseivel együtt értelmezték. Egy 1992-ben született büntetőítélet során a bíróság egy rendszerváltás előtti jogszabályt értelmezett az alkotmánynak a különböző tulajdoni formák azonos megítéléséről rendelkező, módosított 9. § (1) bekezdésének fényében akként, hogy a taxiban felejtett dolog eltulajdonításával kapcsolatban közömbös, hogy a gépkocsi tulajdonosa magán- vagy jogi személy-e, s ez utóbbi esetben a taxi társadalmi tulajdonban lévőnek tekintendő-e.[3] Egy másik ügyben a Legfelsőbb Bíróság gazdasági kollégiuma értelmezte úgy az alaptörvénynek a külön bíróságok létesítésére vonatkozó 45. § (2) bekezdését és a független és pártatlan bírósági eljárást mindenki számára lehetővé tevő 57. § (1) bekezdését, hogy az utóbbi alapjog az előbbi passzus alapján létesített választott bíróságok eljárására is irányadó.[4] Ugyancsak a Legfelsőbb Bíróság egy családjogi ügyben az alkotmány 60. §-ának a lelkiismereti szabadságra, a 67. § (2) bekezdésének a szülőknek a gyermek nevelése megválasztásához való jogára, valamint a 70/A. §-nak a hátrányos megkülönböztetés tilalmára való hivatkozással úgy döntött, hogy a világnézet különbözősége a gyermek elhelyezésénél egyik szülő javára vagy terhére sem értékelhető. Külön érdekessége az ítéletnek, hogy az indokolás a magyar alkotmányon kívül utal az Emberi jogok európai egyezményének a magánszféra szabadságát garantáló 8. cikkelyére, valamint az egyezmény 7. kiegészítő jegyzőkönyvének 5. cikkére, illetve a Strasbourgban 1993-ban eldöntött Hoffman v. Ausztria esetre, amely szerint a vallás különbözőségén alapuló különbségtétel a szülők között nem fogadható el.[5]

A Pesti Központi Kerületi Bíróságnak G. Nagyné dr. Maczó Ágnes egykori kisgazda politikusnak és parlamenti alelnöknek a Hócipő című szatirikus két-

hetilapban közölt karikatúrája miatt indított perében hozott első fokú ítélete pedig egyenesen azon az alapon utasította el a keresetet, hogy a Ptk. személyiségi jogi igényeinek közszereplők esetében meg kell hajolniuk az alkotmány 61. §-ában foglalt véleményszabadsággal szemben.[6] Ez az ítélet is hivatkozik a szabad véleménynyilvánítást garantáló, a magyar belső jog részét képező nemzetközi egyezmények közül a Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya 19. és az Emberi jogok európai egyezménye 10. cikkelyére, valamint az Alkotmánybíróság 36/1994. (VI. 24.) AB határozatára, melyben az alkotmánybírák alkotmányos védelemre érdemesnek ítélték a politikai közszereplőkkel kapcsolatos meghökkentő, megbotránkoztató véleményeket is.

AZ ALKOTMÁNYOSSÁG BÍRÓI FELÜLVIZSGÁLATA

Ha azonban el is fogadjuk a bíróságok jogát az alkotmány értelmezésére a konkrét ügyek eldöntése kapcsán, ebből még nem feltétlenül következik, hogy az általuk alkalmazandó jogszabályok alkotmányossági felülvizsgálatára és az alkotmánysértőnek ítélt normák félretételére is fel vannak jogosítva. A Legfelsőbb Bíróság Elnökségi Tanácsának egy eseti döntése éppenséggel azt állapította meg elvi éllel, hogy kizárólag az Alkotmánybíróság jogosult valamely jogszabály alkotmányosságának felülvizsgálatára, ezért a büntetőeljárás során a bíróságnak valamely konkrét büntetőügy elbírálása során nincs lehetősége annak megítélésére, hogy a cselekmény elkövetése, illetőleg elbírálása során a hatályban lévő büntető anyagi jogi vagy eljárásjogi jogszabály ellentétben áll-e az alkotmányban foglalt rendelkezéssel.[7]

A konkrét ügyben a legfőbb ügyész azzal érvelt, hogy a Legfelsőbb Bíróságnak valamennyi hatályos jogszabályt figyelembe kell vennie, beleértve az alkotmányt is. Ezzel szemben az Elnökségi Tanács az alkotmány 32/A. §-ának (1) bekezdésére hivatkozott, amely az Alkotmánybíróság hatáskörébe utalja a jogszabályok alkotmányosságának felülvizsgálatát. Az érvelést érdemes szó szerint idézni: „Mivel erre az alkotmány egyetlen más szervet sem jogosít fel, kizárólag az Alkotmánybíróság jogosult annak megállapítására, hogy egy adott, hatályban lévő anyagi jogi vagy eljárásjogi rendelkezés ellentétes-e az alkotmánnyal. Ez a tevékenység a jogalkalmazás során, a jogalkalmazás folyamatának jogértelmezése körében nem végezhető el, mivel erről az alkotmány másként – a fentiek szerint – rendelkezett és rendelkezik. Az ezzel ellentétes álláspont nemcsak az alkotmányban foglalt rendelkezést sértené, hanem nagyfokú jogbizonytalanságot is eredményezne, ha minden bíróság a jogalkalmazói jogértelmezés során eldönthetné, hogy az adott konkrét rendelkezés ellentétes-e az alkotmánnyal, és ennek a jogalkalmazás körében levonhatná a következtetéseit, azaz félretehetné a konkrét, speciális szabályozást. Ebben az esetben egységes jogról aligha beszélhetnénk, és a jogbiztonság – a törvényesség alappillére – és a jogi szabályozás kiszámíthatósága szenvedne csorbát."

Úgy tűnik, hogy a Legfelsőbb Bíróság Elnökségi Tanácsa érvelése során ugyanabba a hibába esett, mint az ügyvéd a bírósági alkotmányértelmezés kizártságával kapcsolatos levezetésében. Abból a körülményből ugyanis, hogy a törvény valamely szervnek hatáskört biztosít valamire, nem következik okszerűen, hogy ez kizárólagosan csak ezt a szervet illetheti meg. Az alkotmány 32/A. § (1) bekezdésének a jogszabályok alkotmányossági felülvizsgálatára vonatkozó felhatalmazását az alkotmányellenesnek ítélt jogszabályok (2) bekezdésben szabályozott szükségszerű megsemmisítésével együtt kell értelmezni. Ez utóbbi hatáskör az, ami valóban csak az Alkotmánybíróságot illetheti meg, mert ellenkező esetben tényleg elkerülhetetlen a jogbizonytalanság.

De miért kellene külön felhatalmazni egy bírót arra, hogy úgy ítélje meg, az általa alkalmazandó jogszabály ellentétes az alaptörvénnyel, és ezért félreteszi. Vajon nem ugyanígy cselekszik-e nap mint nap a bíró, ha mondjuk egy törvénnyel ellentétes kormányrendeletet, vagy egy kormányrendelettel ütköző miniszteri rendeletet kellene alkalmaznia. Habozás nélkül a jogforrási hierarchia magasabb fokán álló jogszabályt alkalmazza, anélkül, hogy joga lenne megsemmisíteni az alacsonyabb szintűt. Amikor a bíró így tesz, tulajdonképpen alkalmazza az alkotmány 35. §-ának (2), illetve 37. §-ának (3) bekezdéseit, amelyek kimondják, hogy a kormány rendeletei és határozatai a törvényekkel, a miniszterek rendeletei pedig a törvényekkel és a kormányrendeletekkel és -határozatokkal nem lehetnek ellentétesek. Amikor pedig a bíró egy alkalmazandó jogszabálynak az alaptörvénnyel való kollízióját észlelve, az előbbi helyett az utóbbit tekinti irányadónak, akkor nem tesz mást, mint alkalmazza az alkotmány már idézett 77. § (2) bekezdését, amely az alaptörvényt a többi alkotmányos jogszabállyal együtt mindenkire kötelező normaként említi. Véleményem szerint ez az alkotmányos passzus feljogosítja a bíróságot arra is, hogy félretegye az alkotmányellenes jogszabályt – anélkül persze, hogy megsemmisíthetné azt –, és az ügyet az alkotmány alapján döntse el.

Persze felvethető az a kérdés, vajon az alkotmány 77. §-ának (2) bekezdéséből – mely az alaptörvény valamennyi szervezetére és egyénére kötelező jelle-

géről szól – nem vonható-e le az a, nyilván elfogadhatatlan következtetés, miszerint az állampolgár is figyelmen kívül hagyhatja az általa alkotmánysértőnek ítélt jogszabályi rendelkezést. Például nem teljesíti adófizetési kötelezettségét, ha úgy gondolja, hogy az diszkriminatív. Nem szólva most a polgári engedetlenség lehetőségéről, ami – persze a jogkövetkezmények egyidejű vállalása mellett – legitimálhatja egy alkotmánysértőnek tartott jogszabályi kötelezettség nem teljesítését, érdemes emlékeztetni arra a különbségre, ami a jogkövető állampolgár és a jogalkalmazó bíróságok között létezik. Vagyis, ha a jogalkalmazókat feljogosítanánk az alkotmányellenes jogi norma félretételére, ebből nem következik ugyanez a jogot követni köteles egyénekre nézve.

Ugyanakkor kétségtelen, hogy az Alkotmánybíróságról szóló törvénynek egy másik, a bíró által kezdeményezendő úgynevezett konkrét normakontrollra vonatkozó rendelkezése, úgy tűnik, nem teszi lehetővé a bíró számára, hogy egyszerűen ne vegyen tudomást az alkotmánysértő jogszabályról. A törvény 38. §-ának (1) bekezdése ugyanis akként rendelkezik, hogy a bíró – a bírósági eljárás felfüggesztése mellett – az Alkotmánybíróság eljárását kezdeményezi, ha az előtte folyamatban levő ügy elbírálása során olyan jogszabályt vagy állami irányítás egyéb jogi eszközét kellene alkalmaznia, amelynek alkotmányellenességét észleli.

Hogyan lehet feloldani azt az ellentmondást, ami a bírói alkotmányalkalmazás általam helyesnek tartott elképzelése, és a hatályos alkotmánybírósági törvény ezzel ellentétes rendelkezése között feszül? A megoldás egyik útja a törvényi passzus alkotmányosságának megkérdőjelezése lehetne. Vagyis annak állítása, hogy az alkotmánybírósági törvény, még ha a minősített többséggel elfogadandó törvények közé tartozik is, nem lehet ellentétes az alkotmányból levezetett érveléssel, tehát azt – rögtön alkalmazva a bírói „félretétel" lehetőségét – akár figyelmen kívül is lehet hagyni, de legalábbis alkotmányosságát felül lehet vizsgáltatni az Alkotmánybírósággal.

Megnyugtatóbb lenne azonban az a megoldás, amely a törvényi rendelkezést úgy módosítaná, hogy az ne tegye kötelezővé a bíró számára az Alkotmánybírósághoz fordulást, hanem biztosítsa a lehetőséget a bírónak arra, hogy enélkül is eldöntse az ügyet az alkotmány alkalmazásával. Ehhez a megoldáshoz garanciaként feltétlenül hozzá kellene kapcsolni a feleknek azt a lehetőségét, hogy az ilyen bírósági döntést megtámadják az Alkotmánybíróság előtt, amely azután végső döntést hozna nemcsak a bíró által alkotmányellenesnek ítélt jogszabály sorsáról, hanem egyszersmind a konkrét ügy érdeméről.

MEGNYUGTATÓBB LENNE AZ A MEGOLDÁS, AMELY A TÖRVÉNYI RENDELKEZÉST ÚGY MÓDOSÍTANÁ, HOGY AZ NE TEGYE KÖTELEZŐVÉ A BÍRÓ SZÁMÁRA AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁGHOZ FORDULÁST, HANEM BIZTOSÍTSA A LEHETŐSÉGET A BÍRÓNAK ARRA, HOGY E NÉLKÜL IS ELDÖNTSE AZ ÜGYET AZ ALKOTMÁNY ALKALMAZÁSÁVAL.

Ez az utóbbi megoldás értelemszerűen azzal járna, hogy intézményesíteni kellene a magyar alkotmánybíráskodás rendszerében is a némethez hasonló valódi alkotmányjogi panasz intézményét, vagyis annak lehetőségét, hogy minden jogerős bírósági ítélet megtámadható lenne az Alkotmánybíróság előtt, ha az indítványozó úgy ítéli meg, hogy a verdikt sérti valamely, alkotmányban biztosított jogát. A ma is meglévő, de gyakorlatilag alig alkalmazott panasz ilyen átalakítása azt jelentené, hogy azt immár nemcsak a bíróság által alkalmazott jogszabály alkotmánysértő volta esetén lehetne igénybe venni, hanem akkor is, ha a jogszabály alkotmányos, csak a bíró alkalmazta azt alkotmányellenesen.[8] Ebben az esetben meg lehetne hagyni a bírósági jogalkalmazáshoz elengedhetetlen bírói alkotmányértelmező jogkört éppúgy, mint a bíró felhatalmazását arra, hogy az általa alkotmányellenesnek ítélt normát félretegye, ugyanakkor az Alkotmánybíróság mint az alkotmányos jogok ügyeiben végső szót kimondó instancia garantálná az alapjogi bíráskodás egységét.

JEGYZETEK

1. Éppen a dávodi kislány édesanyjának ügyvédje kifogásolja – helyesen – fellebbezésében ezt a téves joggyakorlatot egy másik ügy kapcsán (Kfv.I.28.171/1995/7).
2. Lásd részletesen Halmai Gábor: *Egy alkotmánybírósági (elő)ítélet nyomában*. Világosság, 1996. 7. sz.
3. FBK 1992/14
4. BH 1997. 489.
5. BH 1998. 132.
6. PKKB 29.P.87.533/1996/4.
7. BH 1994. 1.
8. Ennek részletesebb kifejtését lásd Halmai Gábor: *Az alkotmányjogi panasz – jelen és jövendő?* Bírák Lapja, 1994. 3-4. sz.